

Asia: VN/24081/2023-OM-49

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi varmuusvankeuden käyttöönotosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

A-klinikkasäätiön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi varmuusvankeuden käyttöönotosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä VN/24081/2023-OM-49

A-klinikkasäätiö kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa varmuusvankeuden käyttöönotosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä.

Esitysluonnos jatkaa kehityssuuntaa, jossa rangaistusjärjestelmää ankaroitetaan. Varmuusvankeus on kuitenkin poikkeuksellinen muutos: se ei perustu ensisijaisesti jo tehtyyn rikokseen, vaan arvioon henkilön tulevasta vaarallisuudesta. Varmuusvankeus kohdistuu rikoksiin, joista ei anneta elinkautista tai ajaltaan määrittelemätöntä rangaistusta. Tämän vuoksi varmuusvankeus muistuttaa luonteeltaan enemmän turvaamistoimenpidettä kuin tavanomaista rangaistusta. Kun vapaudenmenetys voi jatkua ajallisesti määrittelemättömänä, korostuvat arvioinnin luotettavuus, läpinäkyvyys ja oikeusturva.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella väkivaltariskin arviointi yksilötasolla on epävarmaa ja tuottaa väistämättä myös vääriä positiivisia arvioita (Lappi-Seppälä 2023; Tolvanen ym. 2021; Tonry 2019; Wallinmaa 2025). Esitysluonnoksen kannalta keskeistä on, että suomalaisissa yhdistelmärankaistuksen vaarallisuusarvioissa päihderiippuvuudelle annetaan tutkimuksen mukaan ”huomattava painoarvo”, ja se on ollut vaikuttamassa arvioon monella yhdistelmärankaistukseen tuomitulla (Wallinmaa 2025). Varmuusvankeuden käyttöönotto voi siten kohdistua erityisesti päihderiippuvuuteen sairastuneisiin ihmisiin, vaikka heidän todellinen riskinsä syyllistyä uuteen vakavaan väkivaltarikokseen ei olisi kohonnut.

Lisäksi esityksessä varmuusvankeuden edellytyksiä arvioitaisiin vankeusajan loppupuolella tilanteessa, jossa ehdoton vankeus on kestänyt jo pitkään. Tämä vaikeuttaa luotettavan arvion tekemistä päihderiippuvuuden senhetkisestä tilanteesta ja siitä, mikä osuus riippuvuudella tosiasiallisesti on mahdolliseen uusimisriskiin. Esitysluonnoksessa jää myös epäselväksi, miten arviointi käytännössä toteutetaan ja millainen painoarvo annetaan vuosien takaiselle päihderiippuvuudelle suhteessa vankeusaikaiseen päihteidenkäyttöön tai sen muutoksiin.

Koska varmuusvankeus on luonteeltaan turvaamistoimenpidettä muistuttava seuraamus, oikeusturvan kannalta on välttämätöntä varmistaa, että henkilöllä on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa niihin tekijöihin, joita vaarallisuusarvioissa pidetään ratkaisevina. Tämä edellyttää, että uusimisriskiin vaikuttavat kuntouttavat palvelut, kuten vaativa päihdehoito ja tarvittaessa oikeuspsykiatrinen hoito, ovat aidosti saatavilla vankeusaikana ja vapautumisen kynnyksellä. Tilanteita, joissa varmuusvankeuden jatkuminen tosiasiallisesti liittyy riittävän tuen puutteeseen, ei tule syntyä. Kun pidempiä päihdeohjelmia on samanaikaisesti vähennetty, varmuusvankeuden käyttöönotto edellyttää joka tapauksessa lisäresursseja, jotta oikeusturva toteutuu käytännössä eikä jää periaatteeksi.

A-klinikkasäätiö katsoo, että olisi syytä harkita, tulisiko varmuusvankeutta yleensäkin ottaa käyttöön sen ongelmallisuuden vuoksi. Ainakin tulisi ottaa huomioon seuraavat seikat

1. vaarallisuusarvioiden menetelmät, kriteerit ja käytännöt kuvataan selkeästi ja yhdenmukaisesti sekä varmistetaan arvioinnin riippumattomuus ja läpinäkyvyys
2. varmuusvankeuden kriteerit tulee säätää riittävän korkealle tasolle väärien positiivisten tuomioiden minimoimiseksi
3. päihderiippuvuuden roolia riskitekijänä tarkennetaan niin, ettei se johda rakenteellisesti kohtuuttomaan ja leimaavaan lopputulokseen
4. rikosseuraamuslaitokselle tulee taata riittävät resurssit, jotta varmuusvankeuteen tuomituilla on tosiasiallinen pääsy vaikuttaviin kuntouttaviin palveluihin

Lähteet

Lappi-Seppälä, T 2023, 'Preventive detention in Finland and the other Nordic countries'. Peking University Law Journal, vol. 11, no. 1, pp. 59-72. <https://doi.org/10.1080/20517483.2023.2223847>

Tolvanen, M., Keski-Valkama, A., Koskela, T., Pajuoja, J., Rautanen, M., Tiihonen, J., Tyni, S., Törölä, M., & Eskelinen, E. (2021). Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioiminen. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja; Vol. 70). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussarja.

Tonry, M. (2019). Predictions of Dangerousness in Sentencing: Déjà Vu All Over Again. *Crime and Justice* 48:439-482.

Wallinmaa, E. (2025). Yhdistelmärankaistus ja koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa: empiirinen katsaus tuomioistuinkäytäntöihin. (Katsauksia; Nro 67/2025). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Tyni, S., & Aaltonen, M. (2021). Vankeusaikaisten kuntoutusohjelmien vaikutusarvioinnit ja arvioitavuus. *Kriminologia*, 1(1), 39-59. <https://doi.org/10.54332/krim.109019>

Virolainen Tarja
A-klinikkasäätiö